

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З КОМПОНЕНТОМ-НАЗВОЮ ДЕРЕВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Прадід Ю. Ф.

Стаття присвячена дослідженню особливостей семантики та граматичної організації фразеологічних одиниць із компонентом-назвою дерев. Зазначено, що фразеологічні макро- і мікросистеми в українському мовознавстві почали інтенсивно вивчатися лише в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. як на матеріалі української, так і на матеріалі інших мов (див., наприклад, праці О. П. Левченко, М. С. Моторіної, О. А. Моторного, Ю. Ф. Прадіда, В. Д. Ужченка, Г. О. Філь, А. О. Шестакова та ін.).

Джерельною базою фактичного матеріалу для аналізу слугували тлумачні та фразеологічні словники української мови, інтернетсайти, а також власна фразеологічна картотека автора статті (аналізу підлягають 63 ФО), теоретико-методологічним підґрунтям розвідки – праці українських мовознавців, у яких досліджувалися окремі фразеологічні мікро- і макросистеми.

Мета пропонованої розвідки – окреслити місце мікросистеми ФО із компонентом-назвою дерев у фразеологічному складі української мови, описати семантичні особливості та граматичну організацію компонентного складу ФО, що репрезентують цю мікросистему.

Проведений аналіз ФО із компонентом-назвою дерев дав підстави резюмувати: 1) мікросистема ФО із компонентом-назвою дерев є порівняно малочисельною, але натомість досить розмаїтою за своїми семантичними особливостями і граматичною організацією; 2) для таких ФО, як і фразеологічної системи української мови взагалі, характерні явища полісемії, синонімії, паралелізму та варіантності; 3) найбільше ФО цієї мікросистеми утворено з компонентами дуб (4 форми компонента, 14 ФО), пеня (6 форм компонента, 12 ФО), верба (5 форм компонента, 11 ФО), найменше – з компонентами груша, деревина, липа, осика, ліс (1 форма компонента, 1 ФО); 4) у мікросистемі ФО із компонентом-назвою дерев представлені майже всі синтаксичні структури, характерні для фразеологічного складу української мови взагалі: а) ФО, співвідносні з підрядним словосполученням: *березова лазня, дуб дубом, повиснути на вербі та ін.*; б) ФО, співвідносні з порівняльним зворотом: *як чорт до сухої верби, як горіхи лускати, як у лузі калина та ін.*; в) ФО, співвідносні з простим реченням: *волос дубом став, золоті верби ростуть та ін.*, а також з підрядною частиною складнопідрядного речення: *як виросте гарбуз на вербі та ін.*; 5) ФО із компонентом-назвою дерев можуть виступати в реченні підметом, присудком (простим, складеним іменним, складеним дієслівним), додатком, обставиною; б) потребують окремого дослідження семантичні особливості та граматична організація й інших фразеологічних мікросистем, у т. ч. в порівняльному та зіставному аспектах.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, компоненти-назви дерев, компонентний склад, структурно-граматичні типи, синтаксичні функції.

Pradid Yu. F. Phraseological units with the component-name of trees in the Ukrainian language. The article is devoted to the study of the peculiarities of the semantics and grammatical organization of phraseological units with the tree-name component. It is noted that phraseological macro- and microsystems in Ukrainian linguistics began to be intensively studied only at the end of the 20th and the beginning of the 21st centuries both on the material of Ukrainian and on the material of other languages (see, for example, the works of O. P. Levchenko, M. S. Motorina, O. A. Motorny, Yu. F. Pradid, V. D. Uzhchenko, H. O. Fil, A. O. Shestakova, etc.).

The source base of actual material for the analysis was interpreted and phraseological dictionaries of the Ukrainian language, Internet websites, as well as the author's own phraseological card file (63 PUs are subject to analysis), the theoretical and methodological basis of the investigation is works of Ukrainian linguists, in which individual phraseological micro- and macro-systems were studied.

The purpose of the proposed investigation is to investigate the place of the microsystem of the PU with the tree-name component in the phraseological composition of the Ukrainian language, to describe the semantic features and grammatical organization of the component composition of the PU representing this microsystem.

The conducted analysis of the PU with the component-name of trees gave reasons to summarize: 1. The microsystem of PU with the component-name of trees is relatively small in number; but on the other hand, it is quite diverse in terms of its semantic features and grammatical organization; 2. Such PUs, as well as the phraseological system of the Ukrainian language in general, are characterized by the phenomena of polysemy, synonymy, parallelism, and variation; 3. The largest part of PUs of this microsystem was formed with the components of oak (4 forms of the component, 14 PUs), stump (6 forms of the component, 12 PUs), willow (5 forms of the component, 11 PUs), the smallest – with the components of pear, wood, linden, aspen (1 component form, 1 PU); 4. Almost all syntactic structures characteristic of the phraseological structure of the Ukrainian language in general are presented in the microsystem of the PU with the component-name of trees: a) PUs correlative with a subordinating phrase: *birch bath, oak by oak, hang on a willow, etc.*; b) PUs correlative with a comparative inflection: *like hell to a dry willow, like to shell nuts, like in a viburnum meadow, etc.*; c) PUs related to a simple sentence: *the hair became an oak, golden*

willows grow, etc., as well as to the subordinate part of a complex sentence: when a pumpkin grows on a willow, etc.; 5. PUs with a tree-name component can act as a subject, a predicate (simple, compound noun, compound verb), adjunct, circumstance in a sentence; 6. Semantic features and grammatical organization of other phraseological microsystems require a separate study, including in comparative and comparative aspects.

Key words: *phraseological unit, tree name components, component composition, structural-grammatical types, syntactic functions.*

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Дослідження окремих мікросистем ФО, на нашу думку, є однією з актуальних проблем фразеології, що потребує пильної уваги українських учених з урахуванням досягнень розвитку мовознавчої науки на сучасному етапі. Треба зазначити, що навіть побіжний огляд наукових праць дає підстави стверджувати: мікросистема ФО із компонентом-назвою дерев досліджувалася в українському мовознавстві лише принагідно, у зв'язку з вивченням інших проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фразеологічні макро- і мікросистеми почали інтенсивно вивчатися в українському мовознавстві лише в кінці ХХ – у ХХІ ст. (див., наприклад, праці В. А. Гаманюк, О. А. Мороз, М. І. Пелипаса, Ю. Ф. Прадіда, П. О. Редіна та ін.). На особливу увагу заслуговують публікації М. С. Моторіної, Г. О. Філь про ФО з компонентами-назвами рослин в українській [2; 7; 8], О. П. Левченко, О. А. Моторного, Г. О. Філь – інших слов'янських і неслов'янських мовах, у т. ч. в порівняльному і зіставному аспектах [1; 3; 6], В. Д. Ужченка – про українські ФО зі значенням 'зраджувати в подружньому житті', у більшості з яких наявний флористичний компонент [5], тощо.

Слід сказати, що в пропонованій розвідці проаналізовано не всі стійкі вирази, а лише ФО, тобто такі стійкі звороти мови, які «наділені цілісним, іноді частково цілісним значенням, вступають у смислові та граматичні зв'язки з іншими мовними одиницями, мають постійний, за традицією відтворюваний у мовленні компонентний склад» [4, 105].

Як основний у статті використано описовий метод і його основні прийоми: інвентаризацію та систематизацію мовного матеріалу в синхронії. Теоретико-методологічним підґрунтям розвідки слугували праці українських мовознавців, у яких досліджено окремі фразеологічні мікро- і макросистеми.

Формулювання мети і завдання статті. Мета пропонованої статті – дослідити місце мікросистеми ФО із компонентом-назвою дерев у фразеологічному складі української мови, описати особливості семантики ФО цієї мікросистеми та граматичну організацію компонентного складу таких ФО.

Досягнення цієї мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) виокремити мікросистему ФО із компонентом-назвою дерев із фразеологічного складу української мови; 2) описати особливості семантики таких ФО; 3) дослідити граматичну структуру ФО цієї мікросистеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на те, що ця мікросистема ФО не численна, бо налічує, як зазначалося вище, всього 63 ФО, вона є різноманітною за семантикою та граматичною організацією компонентного складу. До речі,

до мікросистеми ФО із компонентом-назвою дерев зараховуємо і групу ФО із компонентом-назвою плодів дерев, деревинної продукції тощо.

ФО з компонентом-назвою дерев у більшості випадків є моносемічними і лише окремим із них властива полісемія: **дати (всипати) березової каші** 1) 'побити когось (перев. різками)', напр.: *Вона їм всипле березової каші. Вони пам'ятатимуть, як треба матір слухати й поважати* (В. Кучер); 2) 'суворо покарати когось', напр.: **Всипати б такій березової каші, щоб не хитрувала, наче циганка на ярмарку** (М. Стельмах); 3) 'дуже вилаяти когось', напр.: *А ми свого командира... привезли... Поранений. Хотіли вдома лікувати, та генерал Петренко дізнався. Дав мені березової каші* (В. Кучер), або: **на вербі груші**: 1) 'неправда', напр.: *А може то така правда, Як на вербі груші* (Т. Шевченко); 2) зі сл. *наговорити* і под. 'нісенітниця', напр.: *Це, мабуть, свекрушище тобі наговорила на вербі груші <...>*, – *говорила Мотря* (І. Нечуй-Левицький); 3) зі сл. *обіцяти* і под. 'щось нездійсненне, нерéalне', напр.: *Нема ніде нічого, а вона якогось дуба смаленого править та обіцяє груші на вербі!* (Леся Українка) та ін.

ФО з компонентом-назвою дерев, окрім полісемії, характерні явища синонімії, паралелізму та варіантності. Коротко про диференціацію понять таких явищ та значень термінів, що їх позначають.

Фразеологічні синоніми репрезентують назву того самого поняття, спільні за своїм основним значенням, але різняться між собою значенневими відтінками або емоційно-експресивним забарвленням: **дуба смаленого правити** 'вигадувати щось', напр.: *Та що се ти мені байки плетеш, на глум здійсмаєш, чи смієшся в вічі? Нема ніде нічого, а вона якогось дуба смаленого править та обіцяє груші на вербі!* (Леся Українка), та **плести сухого дуба** 'говорити дурниці, обдурюючи когось', напр.: *Вона вірить сьому шарлатанові, а він їй плете сухого дуба* (І. Франко), або ж: **дуб дубом** 'дурень', напр.: *Чудова передача... Та тільки Марченко сидить дуб дубом* (З газети), та **дуб неотесаний** 'недалека людина', напр.: – *Скоріше за все, – здогадуючись, на що прозоро натякає Руся, намагався викрутитися Шаригін. – Деревина я... Дуб неотесаний. Правда ж? – Самокритично. Ціню, – похвалила Руся* (З інтернету).

Фразеологічні паралелізми, на нашу думку, як і синоніми, означають назву ж самого поняття, але, на відміну від синонімів, не різняться між собою ні основним значенням, ні відтінками значень, ні емоційно-експресивним забарвленням: **почесати березовим віником** 'побити різками когось', напр.: *Он нахвалялись (пані), що як ще раз ви будете отак зачісані, то мене на конюшню одішлють. – А то ж задля чого? – зацікавившись, допитуюся я. – Щоб конях Тришка березовим віником почесав* (Панас Мирний), та **частувати березовою кашею з дубовим**

салом 'побити різками когось', напр.: *Ну, приходь, хлопці, завтра без сніданку, – зареготався коренастий семінарист. Будуть частувати березовою кашею з дубовим салом* (М. Сиротюк), або: *розчистити під горіх* 'дуже виляяти когось', напр.: *Він говорив одразу по двох телефона, з кимсь лаявся, комусь дорікав і дивився на Василя з викликом, готовий щомиті спалахнути і розчистити інженера під горіх* (П. Загребельний), та *дати березової каші* 'дуже виляяти когось', напр.: *Ох і дала ж мені тоді мати березової каші* (З газети) та ін.

Фразеологічні варіанти позначають назву того самого поняття, спільні за своїм основним значенням, але різняться між собою одним або кількома (іноді усіма) компонентами: *дати (врізати) дуба* 'померти', напр.: *Жінка з дітьми пішла у найми, а він був у шинкаря за попихача, з десятої чарки, доки й дуба не дав!* (М. Кропивницький) та *Одарку так скалатнуло, що вона справді мало не врізала дуба з переляку* (Ю. Збанацький), або: *як (мов, ніби, неначе і т. ін.) чорт в суху (стару) вербу (грушу)*, зі сл. *закохатися* 'дуже сильно', напр.: *Провідний інженер об'єднання з перших же днів як чорт в стару вербу закохався в молоденьку Галочку-веселуху* (З журналу) та *Маланка бачить, що закохався Дмитро як чорт у суху грушу* (М. Зарудний), або: *як (мов, ніби, наче і т. ін.) [молоденьку (сиру)] липку обідрати (облупити)* 'грабувати когось', напр.: *– Добре! – провадять усі в один голос. – Як липку облупимо* [голову]. <...> *Та й писаря завряд [заодно] (Панас Мирний); Не від сьогодні ходить чутка, що Володко з Гриньком та обдирають нашу часту як молоденьку липку* (Л. Мартович); *Не раз подорожніх багатих панів Як липку сиру обдирали* (Л. Боровиковський) та ін.

Слід зауважити, що абсолютна більшість компонентів-назв дерев уживається у формах однини і лише компоненти *верба, горіх, кислиця, кисличка, ліс* уживаються в множинних формах: *золоті верби ростуть* 'нічого путнього не виходить', напр.: *– Додому зараз! На себе нарікай, як у тебе спина від ремня щемітиме. Де не підеш – то за тобою золоті верби ростуть...* (М. Понеділок); *Я думаю так: попадись ти оце кому-небудь з такими думками, то й буде тобі на горіхи* (Панас Мирний); *кислиця розводити* 'скиглити', напр.: *У твої роки я на заводі працював по десять годин. А ти? Не розводь кислиці! – Віктор тер очі, схлипував* (П. Автомонов); *дістатися на кислички* 'покарати когось', напр.: *– Це вірно, – підтримав інший селянин. – Бува Костур повернеться, то дістанеться нам на кислички* (Л. Юхвід); *плигати через чужі ліси* 'зраджувати в подружньому житті', напр.: *Бо це бракувало, щоб Юрко почав через чужі ліси плигати* (Н. Тихий).

В одному випадку компонент ФО виражений збірним іменником: «*Золоте верб'я за ним росте*», – *говорять про щасливого, всіма любленого чоловіка, що ширить довкола себе радість і задоволення* (З інтернету).

У мікросистемі ФО із компонентом-назвою дерев за синтаксичними ознаками можна вирізнити три групи:

1) ФО, що за структурою відповідають підрядному словосполученню: а) простому: *дубова голова*

'розумово обмежена людина', напр.: *– Кажуть, що одна голова добре, а дві – краще, звісно, якщо ці голови не дубові. Ну, й дубова у тебе голова, Оксано* (З інтернету), або *дати дуба* 'померти', напр.: *– Я ж не який-небудь дикун <...>, що, даючи дуба, нібито наказував і жінку свою вбивати* (О. Гончар) та ін.; б) складному: *ходити по калиновому мосту* 'шукати зустрічі з коханим (коханою)', напр.: *Ходив-ходив вечорами по калиновому мосту Петро, але так нічого й не вийшло* (З газети); *правити смаленого дуба* 'говорити нісенітниці', напр.: *Та що се ти мені байки плетеш, на глум здійсмаєш, чи смієшся в вічі? Нема ніде нічого, а вона якогось дуба смаленого править та обцяє груди на вербі!* (Лєся Українка) та ін.;

2) ФО, що за структурою відповідають порівняльному звороту: *як (мов, ніби, неначе і т. ін.) горіхи лускати* 'легко виконувати якусь роботу', напр.: *Вечори просиджує над замітками, які інші лускають мов горіхи* (В. Дрозд); *як (мов, немов, ніби і т. ін.) калинова квітка*, зі сл. *гарна, червона і под.* (про дівчину) 'дуже', напр.: *Така ж бо вона [Марічка] гарна як калинова квітка* (З газети) та ін.

Як правило, такі ФО переважно уживаються із супровідними словами, які не є компонентом ФО, але без яких ФО не використовуються: *як (мов, ніби, неначе і т. ін.) чорт до сухої верби*, зі сл. *причепитися, прилипнути і под.* 'дуже сильно', напр.: *– Клятий Ботушкан причепиться до мене як чорт до сухої верби і хоче, аби я йому ще один рік задурно робив* (Казки Буковини); *як (мов, немов, ніби і т. ін.) дуб*, зі сл. *міцний, твердий і под.* 'дуже, надзвичайно, великою мірою', напр.: *Та найбільше сиділи матері в печінках орова. Як тільки починалася зима – мусила з вільшаника на плечах хмиз носити. ...А воно ж сире – в печі сичить, як гадюччя... Бориц, і той стоїть день у печі, а квасоля і не впріє, тверда як дуб* (Ю. Збанацький) та ін.

3) ФО, що за структурою відповідають:

а) простому реченню: *волос дубом стало* 'когось охоплює великий страх, гнів, подив і т. ін.', напр.: *А ось Іван <...> має одну таку прикмету, що вам волос дубом стане, слухаючи про неї* (Лєсь Мартович); *золоті верби ростуть* 'нічого путнього не виходить'. – *Від його панського слова золоті верби ростуть* (М. Стельмах) та ін.;

б) підрядній частині складнопідрядного речення: *як (мов, ніби, неначе і т. ін.) виросте гарбуз на вербі* 'ніколи не (буде, стане)', напр.: *А я ж думав – серце буде Навіки твоє, Одказала дівчинонька: Ось годі тобі! Тоді буде як виросте гарбуз на вербі* (Л. Глібов); 'нісенітниця', зі сл. *наговорити і под.*, напр.: *Він набаблає що на вербі груші ростуть!* (Укр. присл.) та ін.

ФО з компонентами-назвами дерев можуть виступати в реченні:

1) підметом: *березова припарка* 'покарання за провину', напр.: *– Тебе, Івасику, чекає вдома березова припарка – сказала сестра* (З газети); *березова каша* 'покарання за провину', напр.: *Березова каша – неодмінна прикмета побуту бурси, семінарії тощо згадується у творах багатьох письменників, зокрема у М. Кропивницького* (З інтернету) та ін.;

2) присудком:

а) простим: *плести сухого дуба* 'говорити дурниці, нісенітниці, обдурюючи когось', напр.: *– Вона*

вірить сьому шарлатанові, а він їй **плете сухого дуба** (І. Франко); **повиснути на вербі** 'повіситися', напр.: *Коли б повиснув на вербі котрийсь з Мартинчуків чи Загайчиків, то й дитина вказала б пальцем на Аркадія як морального призвідцю злочину* (І. Вільде) та ін.;

б) складеним іменним: **міцний горішок** 'складений (для вивчення, виготовлення і т. ін.)', напр.: – *Солдатська наука – горішок дуже міцний* (І. Стадник); **не з дуба внасти** 'бути досвідченим, розумним або обізнаним у чомусь', напр.: – *Отже, на шефа тягнуть Здирського, – сказав Сидоров. – А чим, скажімо, гірший я? – Я теж не з дуба впав, – насупився Саунський* (А. Крижанівський) та ін.;

в) складеним дієслівним: **вербу носити**, перев. зі сл. *почати* 'пийчати', напр.: *З гора Майстренко носити почав вербу* (3 газети); **березовий чай** 'покарання за провину', напр.: *За погану поведінку буде тобі березовий чай* (3 газети) та ін.;

3) додатком: **дурило з кривої верби** 'розумово обмежена людина', напр.: *Більшість односельців вважали його [Василя] дурилом із кривої верби* (3 газети); **свиня під дубом** 'людина, яка шкодить собі через власну зажерливість і короткозорість', напр.: *Ще зблискує вряди-годи оскал криловської свині під дубом, яка готова вкусити ту руку, що продукує духовну поживу для людей* (Р. Іванчук) та ін.;

4) обставиною: як (*мов, немов, ніби і т. ін.*) **дурень з дуба**, перев. зі сл. *лягнути* і под. 'недоречно', напр.: [Юрко:] *Оце вже ти лягнув як дурень з дуба!* (М. Кропивницький); як (*мов, ніби, наче і т. ін.*) **пень**, зі сл. *стояти* 'непорушно', напр.: *Гнат не пручався: він стояв, як покірна дитина, або, краще, як пень, з котрим можна все зробити* (М. Коцюбинський) та ін.

І наостанок слід сказати, що чи то автори, чи то видавці часто припукаються пунктуаційних помилок, виділяючи комами ФО, що за структурою відповідають порівняльному звороту: як (*мов, ніби, наче і т. ін.*) **липку обдирати** 'грабувати когось', напр.: *Покотилася чутка про Гайдука, що організував банду та й став грабувати і багатих, і бідних: обдирав усіх підряд, наче липку* (А. Дімаров); як (*мов, немов, ніби і т. ін.*) **калина [в лузі]**, зі сл. *гарна, червона* і под. (про дівчину) 'дуже', напр.: *Гарна дівчина, як у лузі калина* (з інтернету) та ін.

Не можна розділяти комою ФО, що складаються з двох частин: як **тополя що край поля** 'самотня', напр.: *І залишилась дівчина одна-однісінька, мов тополя, що край поля* (3 газети); **що на вербі груші а на сосні яблука ростуть** 'нісенітниця'. *Ти розкажеш такого, що на вербі груші, а на сосні яблука ростуть!* (Марко Вовчок) та ін.

Висновки та перспективи досліджень.

Проведений аналіз ФО із компонентами-назвами дерев дав підстави резюмувати:

1. Мікросистема ФО із компонентом-назвою дерев є порівняно малочисельною (налічує всього 63 ФО), але натомість досить розмаїтою за своїми семантичними особливостями і граматичною організацією (див. «Словничок фразеологічних одиниць із компонентами-назвами дерев» в кінці статті).

2. Для таких ФО, як і фразеологічної системи взагалі, характерні явища полісемії, синонімії, паралелізму та варіантності.

3. Найбільше ФО цієї мікросистеми утворено з компонентами *береза* (5 форм компонента, 9 ФО), *дуб* (4 форми компонента, 14 ФО), *верба* (3 форми компонента, 10 ФО), найменше – з компонентами *груша, деревина, липа, осика, ліс* (по 1 формі компонента, по 1 ФО) (докл. див. табл. 1 «Статистичні дані про компонентний склад ФО із компонентом-назвою дерев»).

4. У мікросистемі ФО із компонентом-назвою дерев представлено майже всі синтаксичні структури, характерні для фразеологічного складу української мови взагалі: а) ФО, співвідносні з підрядним словосполученням: *березова лазня, дуб дубом, повиснути на вербі* та ін.; б) ФО, співвідносні з порівняльним зворотом: *як чорт до сухої верби, як горіхи лускати, як у лузі калина* та ін.; в) ФО, співвідносні з простим реченням: *волос дубом став, золоті верби ростуть* та ін., а також підрядною частиною складнопідрядного речення: *як виросте гарбуз на вербі* та ін.

5. ФО з компонентом-назвою дерев можуть виступати в реченні присудком (простим, складеним іменним, складеним дієслівним), обставиною.

6. Потребують окремого дослідження семантичні особливості та граматична організація й інших фразеологічних мікросистем, у т. ч. в порівняльному та зіставному аспектах.

Таблиця 1
 Статистичні дані про компонентний склад ФО із компонентом-назвою дерев

№ з.п.	Компонент	К-ть	№ з.п.	Компонент	К-ть
1	дуб	14	5	горіх	4
1.1	дуба	7	5.1	горіхи	2
1.2	дуб	3	5.2	горіх	1
1.3	дубом	3	5.3	горішок	1
1.4	дубова	1	6	калина	3
2	пень	12	6.1	калина	1
2.1	пень	4	6.2	калинова	1
2.2	пні	3	6.3	калиновому	1
2.3	пеньок	2	7	кислиця	2
2.4	пенька	1	7.1	кислиці	1
2.5	пня	1	7.2	кислички	1
2.6	пню	1	8	сосна	2
3	верба	10	8.1	сосні	1
3.1	вербі	4	8.2	сосновий	1
3.2	верби	2	9	тополя	2
3.3	вербу	2	9.1	тополя	2
3.4	верби	1	10	груша	1
3.5	верб'я	1	10.1	грушу	1
4	береза	9	11	деревина	1
4.1	березова	3	11.1	деревина	1
4.2	березової	3	12	липа	1
4.3	березовий	1	12.1	липку	1
4.4	березовим	1	13	ліс	1
4.5	березовою	1	13.1	ліси	1
			14	осика	1
			14.1	осиці	1
			УСЬОГО		63

ЛІТЕРАТУРА

1. Левченко О. Рослинна символіка у фразеологічних системах (лінгвокультурологічний аспект). *Од слова путь верстаючи й до слова* : зб. на пошану Роксолани Петрівни Зорівчак, доктора філологічних наук, професора, заслуженого працівника освіти України. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. С. 552–566.
2. Моторіна М. С. Етносимволи у складі українських фразеологізмів з компонентами-назвами рослин. *Культура народів Причорномор'я*. 2012. № 248. С. 173–175.
3. Моторний О. А. Компонент-назва рослини як складова фразеології верхньолужицької мови. *Мова і культура*. 2011. Т. 5. С. 128–133.
4. Прадід Ю. Ф. Особливості семантики та граматичної організації фразеологічних одиниць із компонентом *земля*. *Філологічний часопис* : науковий журнал. Умань : ВПЦ ВПЦ «Візаві», 2023. Вип. 1. С. 95–105.
5. Прадід Ю. Ф. Особливості семантики та граматичної організації фразеологічних одиниць із компонентом *небо*. *Записки з українського мовознавства* : зб. наукових праць. Одеса, 2023. Вип. 30. С. 23–34.
6. Прадід Ю. Ф. Семантична й граматична структура фразеологічних одиниць із компонентами *зірка* та *зоря* в українській мові. *Мовознавство*. 2022. № 5. С. 57–64.
7. Прадід Ю. Ф. Фразеологічна ідеографія (проблематика досліджень). Київ – Сімферополь, 1997. 252 с.
8. Ужченко В. Д. Фразеосемантичні лінії однієї «делікатної» варіантно-синонімічної групи. *Учені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія «Філологія»*. 2007. Т. 20 (59). № 6. С. 254–263.
9. Філь Г. Флористичний компонент у структурі фразеологічних одиниць східнослов'янських мов. *Рідне слово в етнокультурному вимірі* : зб. наукових праць. Дрогобич : Посвіт, 2016. С. 237–246.
10. Філь Г. Компоненти-дендроніми в структурі фразеологічних одиниць української мови як етнокультурні маркери мовної картини світу. *Рідне слово в етнокультурному вимірі* : зб. наукових праць. Дрогобич : Посвіт, 2014. С. 217–226.
11. Філь Г. Фразеологічні одиниці української мови з рослинними компонентами-символами : етнонаціональний аспект. *Проблеми гуманітарних наук* : зб. наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія». 2015. Вип. 36. С. 116–126.
12. Шестаков А. О. Семантика та функціонування фразеологізмів з флористичним компонентом в українській та англійській мовах. *Лінгвістика*. 2012. № 3. Ч. 1. С. 169–173.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

13. Коломієць М. П., Регушевський Є. С. Словник фразеологічних синонімів / під ред. В. А. Винника. Київ : Радянська школа, 1988. 200 с.
14. Словник синонімів української мови. URL: <https://1675.slovaronline.com/search?s=%D0%B1%D0%B8%D0%BA> (дата звернення : 19.07. 2023).
15. Словник української мови : в 11 т. URL: <http://sum.in.ua/s/zemlja> (дата звернення: 19.09. 2023).
16. Словник української мови : у 20 т. URL: <https://1677.slovaronline.com/> (дата звернення: 29.07. 2023).
17. Словник фразеологізмів української мови. URL: <http://kropivnitsky.maup.com.ua/assets/files/slov557.pdf> (дата звернення: 22.07. 2023).
18. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник української мови. URL: https://schoolplusnet.com/up_portfolio/2016-3-2-21-42-22_file_20.pdf (дата звернення: 25.07. 2023).
19. Фразеологічний словник української мови. URL: https://books.google.com/books/about/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD.html?id=LMnqAAAAMAAJ (дата звернення: 21.07. 2023).

REFERENCES

1. Levchenko, O. (2008). Roslynnna symbolika u frazeolohichnykh systemakh (linhvokulturolohichnyi aspekt) [Plant symbolism in phraseological systems (linguistic and cultural aspect)]. *Od slova put verstaiuchy y do slova*: zb. na poshanu Roksolany Petrivny Zorivchak, doktora filolohichnykh nauk, profesora, zasluzhеноho pratsivnyka osvity Ukrainy. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka, 552–566 [in Ukrainian].
2. Motorina, M. S. (2012). Etnosymvoly u skladi ukrainskykh frazeolohizmiv z komponentamy-nazvamy *roslyn* [Ethnic symbols in the ukrainian phraseological units with components – the names of the plants: semantic aspect]. *Kultura narodov Prychernomor'ia*, 248, 173–175 [in Ukrainian].
3. Motornyi, O. A. (2011). Komponent-nazva roslyny yak skladova frazeolohii verkhnyoluzhytskoi movy [Component plant name as a part of Upper Lusatian phraseology]. *Mova i kultura*, 5, 128–133 [in Ukrainian].
4. Pradid, Yu. F. (2023). Osoblyvosti semantyky ta hramatychnoi orhanizatsii frazeolohichnykh odynts iz komponentom zemlia [Peculiarities of semantics and grammatical organization of phraseological units with the *zemlia* component]. *Filolohichnyi chasopys*: naukovyi zhurnal. Uman: VPTs VPTs «Vizavi», 1, 95–105 [in Ukrainian].
5. Pradid, Yu. F. (2023). Osoblyvosti semantyky ta hramatychnoi orhanizatsii frazeolohichnykh odynts iz komponentom *nebo* [Peculiarities of semantics and grammatical organization of phraseological units with the *nebo* component.]. *Zapysky z ukrainskoho movoznavstva*: zb. nauk. prats. Odesa, 30, 23–34 [in Ukrainian].
6. Pradid, Yu. F. (2022). Semantychna y hramatychna struktura frazeolohichnykh odynts iz komponentamy zirka ta zoria v ukrainskii movi [The semantic and grammatical structure of ukrainian phraseological units with the components *zirka* and *zoria*]. *Movoznavstvo*, 5, 57–64 [in Ukrainian].
7. Pradid, Yu. F. (1997). Frazeolohichna ideohrafiia (problematyka doslidzhen) [Phraseological ideography (research issues)]. Kyiv – Simferopol [in Ukrainian].
8. Uzhchenko, V. D. (2007). Frazeosemantychni linii odniiei “delikatnoi” variantno-synonimichnoi hrupy. *Ucheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu im. V. I. Vernadskoho. Seriya “Filolohiia”*, 20 (59) / 6, 254–263 [in Ukrainian].

9. Fil, H. (2016). Florystychnyi komponent u strukturі frazeolohichnykh odynyts skhidnoslovianskykh mov [The floral component in the structure of east slavic languages's phraseological units]. *Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri: zbirnyk naukovykh prats*. Drohobych: Posvit, 237–246 [in Ukrainian].

10. Fil, H. (2014). Komponenty-dendronimy v strukturі frazeolohichnykh odynyts ukraïnskoi movy yak etnokulturni markery movnoi kartyny svitu [Dendronymic components in the structure of of phraseological units of the ukrainian as ethnocultural markers of the language world picture]. *Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri: zbirnyk naukovykh prats*. Drohobych: Posvit, 217–226 [in Ukrainian].

11. Fil, H. (2015). Frazeolohichni odynytsi ukraïnskoi movy z roslynnymy komponentamy-symvolamy: etnonatsionalnyi aspekt [Phraseological units of the Ukrainian language with botanical component symbols: the ethnonational aspect]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filolohiia"*, 36, 116–126 [in Ukrainian].

12. Shestakov, A. O. (2012). Semantyka ta funktsionuvannia frazeolohizmiv z florystychnym komponentom v ukraïnskii ta anhliiskii movakh [Semantics and Functioning of Phraseological Units with Floristic Element in Ukrainian and English Languages]. *Linhvistyka*, 3 (1), 169–173 [in Ukrainian].

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

13. Kolomiets, M. P., Rehushevskiy, Ye. S. (1988). Slovyk frazeolohichnykh synonymiv [Dictionary of phraseological synonyms] / pid red. V. A. Vynnyka. Kyiv: Radianska shkola [in Ukrainian].

14. Slovyk synonymiv ukraïnskoi movy [Dictionary of synonyms of the Ukrainian language]. UPL : <https://1675.slovaronline.com/search?s=%D0%B1%D0%B8%D0%BA> (data zvernennia : 19.07. 2023).

15. Slovyk ukraïnskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]: v 11 t. URL: <http://sum.in.ua/s/zemlja> (data zvernennia : 19.09. 2023).

16. Slovyk ukraïnskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]: v 20 t. URL: <https://1677.slovaronline.com/> (data zvernennia : 29.07. 2023).

17. Slovyk frazeolohizmiv ukraïnskoi movy [Dictionary of phraseological units of the Ukrainian language]. URL: <http://kropivnitsky.maup.com.ua/assets/files/slov557.pdf> (data zvernennia : 22.07. 2023).

18. Uzhchenko, V. D., Uzhchenko, D. V. Frazeolohichnyi slovyk ukraïnskoi movy. URL: https://schoolplusnet.com/up_portfolio/2016-3-2-21-42-22_file_20.pdf (data zvernennia : 25.07. 2023).

19. Frazeolohichnyi slovyk ukraïnskoi movy [Phrasebook of the Ukrainian language]. URL : https://books.google.com/books/about/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD.html?id=LMnqAAAAMAAJ (data zvernennia : 21.07. 2023).

СЛОВНИЧОК ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ-НАЗВОЮ ДЕРЕВ

БЕРЕЗОВА: **березова каша** 'покарання за провину', напр.: *Поцілуй Васю за мене і скажи їй, що як буде добре вчитись, то я їй і намисто, і серги, і перстень привезу, а як же ні, то привезу березової каші* (Т. Шевченко); *Педагоги зловтішалися, звертаючись до винних: «А вас чекає каша особлива, березова». Це був прямий натяк на традиційну в таких випадках порку* (З інтернету); **Березова каша** – неодмінна прикмета побуту бурси, семінарії тощо згадується у творах багатьох письменників, зокрема у М. Кропивницького (З інтернету);

березова лазня 'покарання за провину', напр.: *Покарання суворе, безглузде і жорстоке. Екзекуцію за допомогою різок називали також березовим чаєм, березової лазнею, семінарської кашею* (З інтернету);

березова припарка 'покарання за провину', напр.: – *Тебе, Івасику, чекає вдома березова припарка, – сказала сестра* (З газети).

БЕРЕЗОВИЙ: **березовий чай** 'покарання за провину', напр.: *За погану поведінку буде тобі березовий чай* (З газети).

БЕРЕЗОВИМ: **почесати березовим віником** 'побити когось різками', напр.: – *Он учора нахвалялись (пані), що як ще раз ви будете отак зачисані, то мене на конюшню одішлють. – А то ж задля чого? – зацікавившись, допитуюся я. – Щоб конюх Тришка березовим віником почесав* (Панас Мирний).

БЕРЕЗОВОЇ: **дати (скоштувати, всипати, перепастися) березової каші (кашки)** 1) 'побити когось (перев. різками)', напр.: *Хведько не вчивсь – і скоштував Березової кашки* (П. Гулак-Артемівський); [Коваль:] *...Що ти бачив, що ти знаєш, живучи отут? Ріс, як у бога за дверима, тільки й лиха було, що як ще вчився в бурсі, то, може, інколи доводилось скуштувати березової каші* (М. Кропивницький); *Вона їм всипле березової каші. Вони пам'ятимуть, як треба матір слухати й поважати* (В. Кучер); 2) 'суворо покарати когось', напр.: – **Всипати б такій березової каші, щоб не хитрувала, наче циганка на ярмарку** (М. Стельмах); *Крикнув [Дцу Кин-дзин] – радцям каші Березової дати* (П. Грабовський); 3) 'дуже вилаяти когось', напр.: *А ми свого командира... привезли... Поранений. Хотіли вдома лікувати, та генерал Петренко дізнався. Дав мені березової каші* (В. Кучер); *Ох і дала ж мені тоді мати березової каші* (З газети);

дати березової припарки 1) 'суворо покарати когось', напр.: *Колись за це дадуть тобі березової припарки такої, що й правнучатам будеш заказувати* (І. Котлярівський); 2) 'дуже вилаяти когось', напр.: *Дали ж березової припарки Петренкові. За все – холодність, безініціативність. Перепало, довіку пам'ятатиме* (З газети);

уже не їсть березової каші 'виріс', напр.: *Іван Франко, який усе життя старанно призбирував фразеологічні скарби української мови з народних уст, засвідчив у збірнику «Галицько-руські народні приповідки» ще один цікавий вислів: «Уже не їсть березової каші», тобто виріс із шкільного віку, вже парубкує* (З інтернету).

БЕРЕЗОВОЮ: **частувати березовою кашею [з дубовим салом]** 'побити різками когось', напр.: – *Ну, приходь, хлопці, завтра без сніданку, – зареготався коренастий семінарист. Будуть частувати березовою кашею з дубовим салом* (М. Сиротюк).

ВЕРБИ: *дурило з кривої верби* 'розумово обмежена людина', напр.: *Більшість односельців вважали його [Василя] дурилом із кривої верби* (З газети);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) чорт до сухої верби, зі сл. *причепитися, прилипнути* і под. 'дуже сильно', напр.: – *Клятий Ботушкан причепиться до мене! як чорт до сухої верби і хоче, аби я йому ще один рік задурно робив* (Казки Буковини).

ВЕРБИ: *золоті верби ростуть* 1) 'нічого путнього не виходить', напр.: – *Від його панського слова золоті верби ростуть* (М. Стельмах); – *Додому зараз! На себе нарікай, як у тебе спина від ремня цемітиме. Де не підеш – то за тобою золоті верби ростуть...* (М. Понеділок); *От тепер, думаю, щось та буде, бо де Хаброня ступить, там золоті верби ростуть* (І. Нечуй-Левицький); 2) 'хтось дуже везучий, щасливий', напр.: «*Ростуть за ним золоті верби*», – *кажуть у Галичині про доброзичливу людину, що залишає по собі добрі спогади* (З журналу).

ВЕРБИ: *повиснути на вербі* 'повіситися', напр.: *Коли б повиснув на вербі котрийсь з артистичків чи Загайчиків, то й дитина вказала б пальцем на Аркадія як морального призвідцю злочину* (І. Вільде);

*така правда*² як на вербі *груші* 'неправда', напр.: *А може о така правда Як на вербі груші* (Т. Шевченко);

[таке (такого) що] на вербі груші [а на сосні (осиці) яблука (кислиці) ростуть] 1) 'неправда', напр.: *А може то така правда, Як на вербі груші* (Т. Шевченко); 2) 'нісенітниця', зі сл. *наговорити* і под., напр.: – *Це, мабуть, свекрушище тебе наговорила на вербі груші <...>*, – *говорила Мотря* (І. Нечуй-Левицький); [Івга:] *Наговорить [писар] на вербі груші <...>. Та він... рад Левка живого з'їсти, бо хоче, щоб я замість Левка та пішла за нього!* (Г. Квітка-Основ'яненко); [Оленка:] *Вже ви, мамо, наговорите на вербі груші а на осиці кислиці* (І. Нечуй-Левицький). Він набалакає *що на вербі груші ростуть!* (Укр. присл.); – *Годі тобі, дівчино; Шпак нісенітницю таку тобі розкаже, Що й груші на вербі ростуть!* (Л. Глібов); – *Вже ви, мамо, наговорите на вербі груші а на осиці кислиці* (І. Нечуй-Левицький); *Годі тобі, дівчино! Ти розкажеш такого що на вербі груші а на сосні яблука ростуть!* (Марко Вовчок); 3) зі сл. *обіцяти* і под. 'щось нездійсненне, нереальне', напр.: *Нема ніде нічого, а вона якогось дуба смаленого править та обіцяє груші на вербі!* (Леся Українка);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) виросте гарбуз на вербі 'ніколи не (буде, стане)', напр.: *А я ж думав – серце буде Навіки твоє, Одказала дівчинонька: Ось годі тобі! Тоді буде як виросте гарбуз на вербі* (Л. Глібов).

ВЕРБУ: *вербу носити*, перев. зі сл. *почати* 'пиячити', напр.: *З горя Майстренко носити почав вербу* (З газети);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) чорт в суху (стару) вербу (грушу), зі сл. *закохатися*, 'дуже сильно' напр.: *Провідний інженер об'єднання з перших же днів як чорт в стару вербу закохався в молоденьку Галочку-веселуху* (З журналу); *Маланка бачить, що закохався Дмитро як чорт у суху грушу* (М. Зарудний).

ВЕРБ'Я: *золоте верб'я росте* 1) 'нічого путнього не виходить', напр.: *Куди не повернешся – золоте верб'я росте* (М. Номис); 2) 'хтось дуже везучий, щасливий', напр.: «*Золоте верб'я за ним росте*», – *говорять про щасливого, всіма любленого чоловіка, що ширить довкола себе радість і задоволення* (З інтернету).

ГОРІХ: *розчистити під горіх* 'дуже вилаяти когось', напр.: *Він говорив одразу по двох телефона, з кимсь лаявся, комусь дорікав і дивився на Василя з викликом, готовий щомиті спалахнути і розчистити інженера під горіх* (П. Загребельний).

ГОРІХИ: *на горіхи*, зі сл. *дістанеться, перепаде* буде та ін. 'за провину'. *Він, замість олії, підлив гасу – переплутав пляшки. Дісталось на горіхи* (В. Минко); – *Йди сюди, волоцюго..! З тебе все лихо встас. Йди й ти (Василію) за нами. І тобі дістанеться на горіхи*, – *сказав він* (Панас Мирний); *Звісно, найбільше при тих переговорах перепадало на горіхи старому Трацькому* (І. Франко); *Я думаю так: попадись ти оце кому-небудь з такими думками, то й буде тобі на горіхи* (Панас Мирний);

як (мов, ніби, неначе і т. ін.) горіхи лускати (луцити) 'легко виконувати якусь роботу', напр.: *Вечори просиджує над замітками, які інші лускають мов горіхи* (В. Дрозд).

ГОРІШОК: *міцний (твердий) горішок* 'складний (для вивчення, виготовлення і т. ін.)', напр.: – *Солдатська наука – горішок дуже міцний* (І. Стадник).

ГРУШУ: *як (мов, ніби, неначе і т. ін.) чорт у суху грушу*, див. ВЕРБУ.

ДЕРЕВИНА: *деревина неотесана* 'невихована людина', напр.: *У народі про таких кажуть: деревина неотесана* (З газети).

ДУБ: *дуб дубом* 'дурень'. *Чудова передача... Та тільки Марченко сидить дуб дубом* (З газети);

дуб неотесаний 'недалека людина', напр.: – *Скоріше за все, – здогадуючись, на що прозоро натякає Руся, намагався викрутитися Шаригін. – Деревина я... Дуб неотесаний. Правда ж? – Самокритично. Ціню, – похвалила Руся* (З інтернету);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) дуб, зі сл. *міцний, твердий* і под. 'дуже, надзвичайно, великою мірою', напр.: *Та найбільше сиділи матері в печінках дрова. Як тільки починалася зима – мусила з вільшаника на плечах хмиз носити. ...А воно ж сире – в печі сичить, як гадючка... Борці, і той стоїть день у печі, а kwasоля і не впріє, тверда як дуб* (Ю. Збанацький); – *Проти Наркиса Брилеві не встояти, дарма що в своїй ятдесять був теж кремезний як дуб* (Ю. Смолич); *Ну, то хай росте здоровий, Кароокій, чорнобровий, А такий міцний як дуб, Щоб трицау в батька чуб* (Олександр Олесь).

ДУБА: *волос (волосся) дуба (дубом) [стало]* 'когось охоплює великий страх, гнів, подив і т. ін.', напр.: *А ось Іван <...> має одну таку прикмету, що вам волос дубом стане, слухаючи про неї* (Леся Мартович); *Нам обом волосся стало дуба* (Леся Українка); *Все волосся у пані Іванни стає дубом* (О. Кобилянська);

впасти з дуба на кактус 1) 'сказати або зробити велику дурницю', напр.: *От сказонув! Як з дуба на кактус* (З інтернету); 2) 'збожеволіти', напр.: *Ти що з дуба на кактус упав? Як тобі таке допустити?* (З інтернету);

¹ Комою виділяються порівняльні звороти, але не ФО, що за структурою відповідають порівняльному звороту.

² Не слід розділяти комою частини складної ФО.

дати (врізати) дуба 'померти', напр.: – *Я ж не який-небудь дикун <...>, що, даючи дуба, нібито наказував і жінку свою вбивати* (О. Гончар); *Він приїде, мабуть, зляже і помре між добрих справ, і, напевне, хтось там скаже: – Дід Данило дуба дав* (А. Малишко); *Говорила стара, поки й дуба дала* (Укр. присл.); [Прієська:] *Думують, що мати прикидається недужою... Повірять тільки, як колись дуба дасть мати* (С. Васильченко); – *Прокинувся, Григорію? А в вже думав дуба даси* (М. Стельмах); *Жінка з дитьми пішла у найми, а він був у шинкаря за попихача, з десятої чарки, доки й дуба не дав!* (М. Кропивницький); *Одарку так скалатнуло, що вона справді мало не врізала дуба з переляку* (Ю. Збанацький); *А підіть ви на сповідь, щоб душу свою очистити, або спробуйте, як дуба вріжете, без карбованця душу свою в царство небесне просунути?!* (Остап Вишня); *Я хоч і в тілі, при буряковому виді, але тихцем хворію і можу врізати дуба* (А. Крижанівський); – *Добрячий тютюнець... Аби якийсь панок шарпнув цілу затажку – на місці врізав би дуба* (М. Тарновський); – *Ех, коли б я спіймав отого Гітлеряку, сто чортів його матері, я б його не карав, а водив би на шворці, доки б він і дуба врізав, щоб знав, як на чужі землі нападати* (Григорій Тютюнник);

не дуба гнути 'бути дурнем', напр.: *Він [Тимченко] не дуба гне, йому дійсно не вистачає клепки в голові* (3 газети);

не з дуба впасти 'бути досвідченим, обізнаним у чомусь', напр.: – *Отже, на шефа тягнуть Здирського, – сказав Сидоров. – А чим, скажімо, гірший я? – Я теж не з дуба впав, – насупився Саунський* (А. Крижанівський);

плести (правити) сухого (смаленого) дуба 'говорити нісенітницю', напр.: – *Вона вірить сьому шарлатанові, а він їй плете сухого дуба* (І. Франко); – *Невже це верзеться, не вже Одарка Дармограха... і справді розцедрилась на телицю? А ми ж бо гадали, що вона смаленого дуба плете!* (С. Гуцало); *Та що се ти байки плетеш, на глум здіймаєш, чи смієшся в вічі? Нема ніде нічого, а вона якогось дуба смаленого править та обіцяє груші на вербі!* (Леся Українка);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) дурень з дуба, перев. зі сл. лягнути і под. 'недоречно'. [Юрко:] *Оце вже ти лягнув як дурень з дуба!* (М. Кропивницький).

ДУБОВА: дубова голова 'розумово обмежена людина', напр.: – *Кажуть, що одна голова добре, а дві – краще, звісно, якщо ці голови не дубові. Ну, й дубова у тебе голова, Оксано* (3 інтернету).

ДУБОМ: волос дубом стає, див. ДУБА;

дуб дубом, див. ДУБ;

свиня під дубом 'людина, яка шкодить собі через власну зажерливість і короткозорість', напр.: *Ще зблискує вряди-годи оскал криловської свині під дубом, яка готова вкусити ту руку, що продукує духовну поживу для людей* (Р. Іванчук).

КАЛИНА: як (мов, ніби, наче і т. ін.) [червона] калина [в лузі], зі сл. гарна, червона і под. (про дівчину) 'дуже', напр.: *Гарна дівчина як у лузі калина* (3 інтернету).

КАЛИНОВА: як (мов, ніби, наче і т. ін.) калинова квітка, зі сл. гарна, червона і под. (про дівчину) 'дуже', напр.: *Така ж бо вона [Марічка] гарна як калинова квітка* (3 газети).

КАЛИНОВОМУ: ходити по калиновому мосту 'шукати зустрічі з коханим (коханою)', напр.: *Ходив-ходив вечорами по калиновому мосту Петро, але так нічого й не вийшло* (3 газети).

КИСЛИЦІ: кислиці розводити 'скиглити', напр.: – *У твої роки я на заводі працював по десять годин. А ти? Не розводь кислиці!* – *Віктор тер очі, схлипував* (П. Автомонов).

КИСЛИЧКИ: дістатися на кислички 'покарати когось', напр.: – *Це вірно, – підтримав інший селянин. – Бува Костур повернеться, то дістанеться нам на кислички* (Л. Юхвід).

ЛИПКУ: як (мов, ніби, наче і т. ін.) [ту (молоденьку, сиру)] липку обдирати (оббирати, облупити) 'грабувати когось', напр.: *Покотилася чутка про Гайдука, що організував банду та й став грабувати і багатих, і бідних: обдирав усіх підряд наче липку* (А. Дімаров); – *Добре! – провадять усі в один голос. – Як липку облупимо* [голову]. <...> *Та й писаря завряд [заодно] (Панас Мирний); Наша пані журилася <...>: – Обдеруть мене тепереньки [тепер] як тую липку! Мос око всього не доглядить (Марко Вовчок); Не від сьогодні ходить чутка, що Володко з Гриньком та обдирають нашу касу як молоденьку липку* (Л. Мартович); *Не раз подорожніх багатих панів Як липку сиру обдирали* (Л. Боровиковський); *Дуже важко збудувати колодязь, бо ніде практично придбати залізобетонні кільця, нікому копати. Якщо й найдуться якісь шабашники, то обдеруть замовника як липку* (3 журналу); – *Злигались удвох [пан і прикажчик], доки воля вийде, обіграли нас як липку* (Панас Мирний); *Багато хто глибоко переконаний, що... їх оббирають як липку, рідні конторські крочкотвори, вступаючи у кричущу невідповідність із кримінальним кодексом* (3 журналу).

ЛІСИ: плигати через чужі ліси 'зраджувати в подружньому житті', напр.: *Бо ще бракувало, щоб Юрко почав через чужі ліси плигати* (Н. Тихий).

ОСИЦІ: на осіці кислиці, див. ВЕРБИ.

ПЕНЬ: через пень-колоду (пень у колоду) 'абияк', напр.: – *Як я вчився? Так, через пень-колоду. Де вже про медаль думати* (О. Донченко); – *Відмінники дивилися на свого вчорашнього побратима співчутливо, а ті, хто вчився через пень-колоду, з радістю чекали на те, що їхнього полку прибуде* (Григорій Тютюнник); – *Чоловік тоді правильний, коли своє місце знаходить на Землі. Дивись, інший і не дурний, і учений, а все у нього через пень-колоду виходить, бо свого не найшов* (М. Стельмах); *Адже намагаюся робити все найкраще, весь напружуюся <...>, а виходить через пень-колоду* (М. Тарновський); *Парубок був той як парубок: усіх веселив, умів сказати й приказати, робота горіла в руках. А зараз ходить, як чорная хмара: не говіркий, робить через пень у колоду* (М. Лазорський);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) пень 1) зі сл. стояти 'непорушно', напр.: *Гнат не пручався: він стояв, як покірна дитина, або, краще, як пень, з котрим можна все зробити* (М. Коцюбинський); *Рибалка труситься, стоїть як пень, Не розшилопає – чи ніч, чи день...* (Л. Глібов); 2) переваж. зі сл. мовчати 'зовсім', напр.: – *Сидиш, Катюшо, і ласишся – запросив у гості, а сам, старий чорт, мовчить як пень* (В. Собко); *Як до котрого обізвешся, то він тобі мовчить як пень* (Леся Українка); *Зажурився дяк, немає порадників, сидить на призбі сам як пень* (М. Лазорський); 3) зі сл. глухий 'дуже', напр.: *Даремно прислухається [дуб]. Однаково нічого не почує, бо вже глухий як пень* (Ю. Збанацький); *О, всемогуча пісне! Твоєму чарові лише глухий як пень, Не підкоряється* (М. Рильський);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) на пень з'їхати 'упертися', напр.: Бригадир нічого не хотів чути, **мов на пень з'їхав, твердо настоював на своєму** (З газети);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) сосновий пень, зі сл. дурний 'дуже', напр.: Усім одразу стало зрозуміло, що Лавринович несповна розуму, дурний **як сосновий пень** (З газети).

ПЕНЬКА: до пенька. 'повністю', напр.: Хома послав Луку в свій ліс надрати лика; А мій Лука за ликом увесь ліс очистив **до пенька!** (Л. Боровиковський).

ПЕНЬОК: пеньок з очима 'нетямущий', напр.: – Що ж ти, старий **пеньок з очима**, і далі мене не зрозумів. Репетував багато, а що й до чого – ніяк не збагнеш (З журналу);

як пеньок 'бездіяльно', напр.: – А я чогось не вмю плакати, – довірливо признався вчитель. – Ще малим, коли мене били, мовчав **як пеньок** (М. Стельмах); – О, та у вас тут і помічники є!.. Тільки чого це він сидить **як пеньок?** (Григорій Тютюнник).

ПНІ: на пні, зі сл. посивіти, залишитися і т. ін. 1) 'незайманий', напр.: – Я стою на тім, щоб усі панни не йшли заміж. Нехай лучче (краще) посивіють **на пні**, як мають терпіти од деспотизму мужчин (І. Нечуй-Левицький); 2) 'незібраний' (про овочі, плоди і под.), напр.: Коли плоди доспівали, їх продавали **на пні** крамарям (В. Кучер); Виноград було зібрано лише частково. Решта пріла **на пні** (О. Гончар);

на пні ламати 'докорінно змінювати когось, щось або руйнувати щось', напр.: Докіль [доки] життя тяжким нас давить валом, **На пні ламає** силою страшною... Ох, загнозидь на дні душі моєї, Важкая думо! (І. Франко);

підрубувати (підрізувати, підрізати і т. ін.) на пні 'створювати комусь великі перешкоди для здійснення чогось', напр.: – Тепер на самому хлібі землевласник не проживе: американська пшениця і високе німецьке мито на хліб **підрубали нас на пні** (М. Стельмах).

ПНЯ: до пня 'повністю', напр.: [Ярослав:] Встає полків залізная стіна, Щоб нашу Русь од хижаків південних Оборонить і знищить їх **до пня** (І. Кочерга); Зайнялась і згоріла **до пня** хата (З журналу).

ПНЮ: як (мов, ніби, наче і т. ін.) на пню стати 'упертися'. От же як стара одмагалась! А внучечка **як на пню стала**: лікаря та й лікаря! (Марко Вовчок);

СОСНІ: як (мов, ніби, наче і т. ін.) сосновий пень, зі сл. дурний, див. ПЕНЬ. **такого що на вербі груші а на сосні яблука ростуть**, див. ВЕРБИ.

ТОПОЛЯ: як (мов, ніби, наче і т. ін.) тополя, зі сл. висока, гнутися і т. ін. 'дуже', напр.: Донька Павличихи – висока, струнка **як тополя** (З газети); Мокрина була тонка й висока **як тополя**, з тонким рівним станом, з маленькими й тонкими ніжками, з маленькими руками, які має полтавське жіноцтво. <...> Легкий стан гнувся **як тополя на вітрі**, тоді як вона доставала хліб з воза і клала його на ряднонь (І. Нечуй-Левицький);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) [та] тополя що край поля 'самотній', напр.: Жила Параска одна-однісінька, **як та тополя що край поля** (З газети).